

особливо, таблицями. Наприклад, для автоматичного введення номерів сторінок: у PageMaker достатньо в шаблонних сторінках у потрібних місцях комбінацію клавіш установити певні символи й відформувати їх — на сторінках у певних позиціях автоматично встановлюються номери сторінок.

Недоліком є практично повна відсутність документації щодо Scribus російською і/або українською мовами. Тому розробляти методичні матеріали для опанування цієї НВС доводиться методом «спроб і помилок». Матеріали російською й українською мовами, присвячені, переважно, верстці доволі простих за структурою документів (бюлетені, корпоративні циркуляри, нескладні навчальні матеріали, технічна документація, візитки, буклети, газети невеликого формату та ін.). Що стосується таких документів, як книга чи брошура, Scribus не має деяких важливих для підготовки до друку операцій (спуск полос, збірка книги з окремих файлів з наскрізною нумерацією сторінок), дуже незрозуміло викладено процес створення змісту тощо.

Таким чином, нині можна навчати студентів виконувати верстку за допомогою Scribus лише в разі не дуже складних документів для друкування та представлення у форматі PDF-файлів. Верстати книги та брошури в повному обсязі за допомогою Scribus поки що неможливо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гиленсон П. Г. Справочник художественного и технического редакторов / П. Г. Гиленсон. — М. : Книга, 1988. — 526 с.
2. Adobe InDesign : матеріал из Википедии — свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Adobe_InDesign. — Загл. с экрана.
3. Corel Ventura : материал из Википедии — свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Corel_Ventura. — Загл. с экрана.
4. QuarkXPress : материал из Википедии — свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/QuarkXPress>. — Загл. с экрана.
5. Adobe PageMaker : материал из Википедии — свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Adobe_PageMaker. — Загл. с экрана.
6. Scribus 1.4.3 Portable [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://hohma.com.ua/soft/16772-scribus-143-portable.html>. — Загл. с экрана.

Надійшла до редколегії 11.03.2014 р.

УДК 378.013.42.091.212-054.6

О. М. БІЛИК

ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛІЗАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Проаналізовано освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу та його компоненти стосовно процесу соціалізації іноземних студентів.

Ключові слова: соціалізація, іноземні студенти, освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу.

Проанализированы образовательно-культурная среда высшего учебного заведения и ее компоненты относительно процесса социализации иностранных студентов.

Ключевые слова: социализация, иностранные студенты, образовательно-культурная среда высшего учебного заведения.

We have analyzed the educational and cultural environment of higher education and its components concerning the process of socialization of international students

Key words: socialization, international students, educational and cultural environment institution of higher education.

У зв'язку зі світовими глобалізаційними процесами, розширенням системи міжнародної освіти особливої актуальності нині набуває проблема соціалізації іноземних студентів, які є специфічною категорією соціалізаційного процесу в будь-якій країні. Як зазначає В. М. Шейко, «сучасна освіта — це соціальний інститут, що виконує соціальну, інформаційну, економічну і культурну функції в суспільстві в їх новому якісному стані. Соціальна функція освіти полягає в участі в процесах соціалізації особистості й відтворенні соціально-статусної структури суспільства» [11, с. 276]. Для вищої освіти України, де навчається понад 60 тисяч іноземних студентів, ця проблема також актуальна й ефективно її вирішення потребує врахування як соціокультурних особливостей контингенту іноземних студентів, так і особливостей освітнього середовища, у якому відбувається одночасно й фахова підготовка, і соціалізація іноземних студентів.

Процес соціалізації молоді став предметом особливого вивчення з початку ХХ ст. у працях Г. Тарда, Ф. Г. Гіддінгса, Г. Лебона, Т. Парсонса, Е. Дюркгейма, Ч. Кулі та ін. На сучасному етапі соціалізацію із соціально-педагогічної точки зору вивчають Б. Бім-Бад, О. Безпалько, В. Бочарова, Ю. Василькова, О. Газман, І. Зверєва, Н. Заверико, Г. Лактіонова, А. Мудрик, Л. Новикова, С. Омельченко, М. Плоткін, Ю. Поліщук, А. Рижанова, І. Рогальська, С. Савченко, С. Харченко та ін. Різні аспекти соціалізації іноземних студентів розглядають К. Буракова, Дін Сінь, Н. Грищенко, Д. Порох, О. Резван, В. Стрельцова, Ху Жунсі та ін.

Поняття «середовище» й «освітнє середовище» є об'єктом дослідження в багатьох наукових джерелах: теоретичні засади розвитку педагогічного середовища розглядалися в працях М. Іорданського, В. Шульгіна, С. Шацького; виховний потенціал соціального середовища досліджували Ю. Мануйлов, А. Мудрик, Н. Новикова, Л. Селіванова, В. Ясвін; взаємодію особистості й соціального середовища вивчали О. Асмолов, І. Кон; психологічний аспект середовища людини розкрили у своїх працях Л. Виготський, Д. Ельконін, С. Рубінштейн; соціокультурні аспекти освітнього середовища вивчали С. Бондарева, І. Відт, Я. Довгополова, Л. Коган, Н. Крилова, Л. Круглова, Л. Михайлова, В. Стрельцова, О. Туріна, Ху Жунсі; різні аспекти освітнього середовища вищого навчального закладу досліджені в працях: А. Бондаревської, Л. Бельковець, А. Веряєва, А. Мазуренка,

Т. Менг, В. Слободчикова; дослідження інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу здійснено в розвідках А. Абросімова, Е. Зайцевої, Т. Єременко, К. Кречетнікова та ін.

Проте особливості освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу як середовища соціалізації іноземних студентів у межах соціально-педагогічного напрямку досліджені недостатньо.

Зважаючи на вищевикладене, метою статті є аналіз особливостей освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу та з'ясування його соціалізаційного потенціалу стосовно іноземних студентів.

Поняття «середовище» досліджується в багатьох гуманітарних науках і є міждисциплінарною категорією. В. Козирев виокремлює філософський, соціологічний та психологічний підходи до визначення цього поняття. З філософської точки зору «середовище» потрактовується як частина буття, в якій існує суб'єкт і що має на нього вплив. Соціологічне трактування середовища відбувається через поняття «соціальний простір», який є простором взаємин індивідів та багатовимірним, що зумовлює здатність індивідів групуватися в різні системи взаємодії. Розуміння середовища з позиції психологічного підходу розкривається через взаємовідношення індивіда та середовища і розгляд такої психологічної категорії, як спілкування [2].

У соціолого-педагогічному словникові середовище визначається як «сукупність явищ та умов, що здійснюють вплив на досліджуваний об'єкт» [8, с. 231], а середовище соціальне — як «сукупність об'єктивних факторів, що впливають на формування і поведінку особистості», зазначається також: «соціальне середовище з його численними сферами є об'єктивною підставою соціалізації і, в той же час, основним системоутворювальним елементом цього процесу» [8, с. 231]. У соціальній педагогіці соціальне середовище визначається як: «1) складне багаторівневе утворення, конкретний прояв суспільних стосунків, що мають місце в суспільстві, в якому живе та розвивається особистість; 2) сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), які впливають на її свідомість та поведінку», зазначається також, що «наявність соціального середовища — необхідна та обов'язкова умова соціалізації особистості» [7, с. 247]. Середовище соціально-педагогічне визначається як система умов організації життєдіяльності людини, що створюється спеціально, відповідно до соціально-педагогічних цілей, та спрямована на формування ставлення особистості до світу і людей [6, с. 294].

Таким чином, середовищний підхід є важливим у вивченні соціалізації іноземних студентів. Методологічні основи середовищного підходу в освіті були розроблені у вітчизняній педагогіці ще у 20-х рр. ХХ ст. в працях С. Шацького, П. Блонського, А. Макаренка. Запропонований С. Шацьким термін «педагогіка середовища» стосувався процесу педагогічного перетворення середовища з урахуванням його впливу на виховання особистості в колективі. Актуалізувалася проблема вивчення середовища в 70 рр. ХХ ст., коли в педагогіці утвердилася думка про особистість як продукт взаємодії людини із середовищем. У 80-і рр. вводиться поняття «середовищний підхід» — використання виховних можливостей середовища для становлення особистості. Подальшого розвитку ідеї середовищного підходу

в освіті набули на початку XXI ст. в працях Ю. Мануйлова, В. Козирева, Ю. Кравець, В. Кречетнікова, Н. Крилової, В. Ясвіна та ін.

Структурна модель освітнього середовища, на погляд В. Ясвіна, має три базові компоненти: просторово-предметний, соціальний і організаційно-технологічний [12]. Ю. Кравець розглядає освітнє середовище вищого навчального закладу в контексті адаптації іноземних студентів як таке, що має інформаційно-комунікативний, соціальний і технологічний компоненти [3]. Як креативне визначає освітнє середовище К. Кречетніков, наголошуючи на тому, що воно надає кожному студентові можливості формувати індивідуалізовану освітню траєкторію та має забезпечувати умови для саморозвитку та самореалізації особистості [4].

Цікавою для означеного дослідження є точка зору Н. Крилової, котра розглядає освітнє середовище з позицій культури і визначає його як конкретний, даний кожному суб'єкту навчання соціальний простір, через посередництво якого суб'єкт навчання активно долучається до культурних зв'язків суспільства й набуває досвіду самостійної культурної діяльності, тобто як широкий соціокультурний простір, у якому відбуваються становлення і розвиток особистості [5].

Соціальна педагогіка розглядає освітнє середовище як один з основних факторів соціального виховання молоді. В. Стрельцова та Ху Жунсі аналізують освітнє середовище вищого навчального закладу як середовище, в якому відбувається соціальна адаптація студентів, і визначають його як культурно-освітнє. В. Стрельцова розуміє його як «сукупність створених педагогами різноманітних умов (матеріальних, організаційно-управлінських, психолого-педагогічних, інформаційних, комунікативних, моральних, інноваційних та ін.), які впливають на процес культурного розвитку й саморозвитку студентів і викладачів у просторі освітнього закладу» [9, с. 46]. Ху Жунсі, аналізуючи культурно-освітнє середовище в аспекті адаптації китайських студентів, визначає його як «сукупність умов, які забезпечують набуття та актуалізацію іноземними студентами базових елементів інокультури, навичок міжкультурної взаємодії, що сприяє їх успішному професійно-особистісному становленню та розвитку в новому соціальному оточенні» [10, с. 57].

В умовах професійної підготовки іноземних студентів посилюється роль саме соціокультурної функції освітнього середовища, оскільки іноземець, котрий здобуває вищу освіту в умовах культури, що суттєво відрізняється від звичної для нього культури Батьківщини, стає учасником інокультурного освітнього середовища, що має забезпечити для молодій людині певну координатію навчального процесу і соціально-побутових умов перебування з одночасним долученням до нової культури. Таким чином, іноземний студент потрапляє одночасно в нове і освітнє, і культурне середовище. Соціалізуюча функція освітнього середовища за таких умов стає провідною, оскільки передбачає створення умов для успішного входження іноземця в нове соціокультурне середовище з метою набуття певного освітньо-кваліфікаційного рівня, здобуття професії, тобто задоволення, в першу чергу, освітніх потреб, які невіддільні від потреб культурних. Успішній соціалізації та професійній підготовці іноземних студентів, на наш погляд, сприятиме перетворення освітнього середовища вищого навчального закладу на освітньо-культурне,

оскільки структура такого середовища допомагає іноземним студентам не лише сформувати уявлення про культуру країни перебування, а й краще зрозуміти її, сприйняти як складову загальнолюдської культури, що, у свою чергу, матиме позитивний вплив на підвищення ефективності та якості їхньої професійної підготовки.

Нині в наукових дослідженнях щодо соціалізації у вищих навчальних закладах як синонімічні використовуються терміни «культурно-освітнє середовище» й «освітньо-культурне середовище». У межах цієї праці використовуватимемо термін «освітньо-культурне середовище», зважаючи на те, що основною метою перебування іноземних студентів в Україні є здобуття вищої освіти з фаху і саме в освітньому процесі, як навчальному, так і виховному, відбувається залучення іноземців до надбань світової та національної культури.

Оскільки освітньо-культурне середовище має допомогти іноземному студентові брати активну участь у міжкультурному діалозі, на нашу думку, освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу в контексті навчання іноземних студентів слід розглядати як полікультурне середовище. Я. Довгополова останнє визначає як «різновид соціального середовища, у якому взаємодіють представники різних соціокультурних груп, які різняться між собою національною, етнічною належністю, релігійними, етнічними, культурними орієнтаціями, фізичними та розумовими характеристиками» [1, с. 31]. На підставі поданих дослідницею соціально-педагогічних завдань щодо підготовки людей до життя в полікультурному середовищі визначимо ті завдання, які є важливими щодо соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу: формування уявлення про розмаїття культур в Україні та світі; виховання позитивного ставлення до культурних розбіжностей, що забезпечують прогрес усього людства й сприяють самореалізації окремої особистості; створення умов для інтеграції студентів у культури інших народів; формування вмінь і навичок продуктивної взаємодії з носіями різних культур, етнотолерантності, усвідомлених позитивних ціннісних орієнтацій особистості щодо культурної спадщини України [1].

Проаналізовані підходи щодо трактування поняття «освітнє середовище» та виділені науковцями його компоненти є підґрунтям для розгляду освітнього середовища вищого навчального закладу, у якому відбувається процес підготовки іноземних студентів, як креативного освітньо-культурного середовища, що має необхідні властивості щодо успішної соціалізації іноземних студентів і є для них основою соціалізаційного простору. На нашу думку, потреби іноземних студентів, особливості організації навчально-виховного процесу стосовно саме цієї категорії студентської молоді, а також узагальнення теоретичного досвіду щодо вивчення освітнього середовища в сучасній педагогічній науці надають підстав викремити в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу такі компоненти: організаційно-технологічний, навчально-професійний, соціально-виховний, соціокультурний. Кожен з цих компонентів має певний соціалізаційний потенціал для іноземних студентів.

Організаційно-технологічний компонент охоплює і навчальну, і соціально-побутову сфери організації освітньо-культурного середовища,

що є для іноземного студента не лише середовищем навчання, а й середовищем існування, оскільки в межах навчального закладу для іноземних студентів вирішуються питання законності їх перебування на території України, проживання, страхування, медичного обслуговування, вирішення побутових проблем тощо. Він передбачає наявність предметно-просторового оточення, створення естетично організованого життєвого простору іноземних студентів (аудиторії, гуртожитки, бібліотека, спортивна зала, їдальня, музей, медпункт тощо). Організаційно-технологічний компонент є надзвичайно важливим у системі підготовки іноземних громадян, оскільки саме навчальний заклад як приймаюча сторона бере на себе відповідальність за перебування іноземного студента в Україні, гарантує дотримання ним необхідних правил та норм, що зумовлює соціалізаційний потенціал цього компонента.

Завданням навчально-професійного компонента є здійснення навчального процесу, розробка й упровадження навчально-методичних матеріалів, підготовлених з урахуванням академічних особливостей іноземних студентів, забезпечення професійної підготовки іноземних студентів, формування їхньої професійної компетентії, фахових умінь і навичок, позитивного ставлення до майбутньої професійної діяльності; розвиток професійно-творчих здібностей; планування й організація науково-дослідницької діяльності, виробничої практики; забезпечення інформаційного поля та комунікативних зв'язків, що є джерелом інформації для задоволення професійно-освітніх потреб, тобто джерелом професійно-орієнтованих знань і вмінь. Оптимальна організація навчально-професійного компонента сприяє формуванню професійного світогляду, культури фахової діяльності, готовності до практичної професійної діяльності, наукового обґрунтування та вирішення професійних проблем. Соціалізаційний потенціал цього компонента реалізується, перш за все, в комунікативній функції, що забезпечує успішне спілкування для задоволення актуальних для іноземних студентів потреб і зумовлюється рівнем володіння мовою навчання, вербальними та невербальними засобами вираження, знанням норм поведінки в інокультурному середовищі, усвідомленням соціального значення професійної діяльності та сформованою відповідальністю за її якість.

Соціально-виховний компонент має завданням допомогти іноземним студентам успішно адаптуватися в навчальному закладі на початковому етапі й інтегруватися у його освітньо-культурне середовище, організувати виховання та всесторонній розвиток іноземного студента. Базується на взаємодії суб'єктів освітнього процесу, представників усіх служб вищого навчального закладу (ректорат, деканати, кафедри, бібліотека, гуртожиток, студентське самоврядування), що набуває відображення в комплексі ситуацій взаємодії іноземних студентів із представниками цих служб. Виконує інформативну та запобіжно-моделюючу функції в освітньому процесі. Інформативна функція передбачає забезпечення іноземних студентів інформацією про освітньо-культурні особливості навчального закладу, служби супроводу іноземних студентів у процесі їх соціалізації. Запобіжно-моделююча функція — це організація соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів з урахуванням усунення прогнозованих труднощів та відбору методів роботи, спрямованих на активне вирішення соціалізаційних ситуацій та пошуки адекватних стратегій поведінки.

Соціокультурний компонент пов'язаний із долученням іноземних студентів до нової для них культури, з формуванням їхньої соціокультурної компетенції, соціальною адаптацією та інтеграцією в інокультурне середовище. Цей компонент забезпечує володіння студентами інформацією про соціокультурні, соціально-побутові та морально-етичні норми, ціннісні орієнтири країни перебування, а також передбачає опанування цих норм, різних стратегій поведінки в ситуаціях соціальної взаємодії іноземних студентів з інокультурним освітнім середовищем. Передбачає ознайомлення з новою культурою, полегшує процес долучення іноземних студентів до неї на всіх рівнях міжособистісної взаємодії. Забезпечує використання в освітньому процесі форм і методів роботи, спрямованих на соціальну взаємодію суб'єктів навчального процесу з урахуванням національних соціокультурних особливостей іноземних студентів та освітньо-культурного середовища, а також уможлиблює аналіз й самостійний вибір іноземними студентами стратегії поведінки в тій чи іншій соціалізаційній ситуації.

Серед зазначених компонентів освітньо-культурного середовища перші три характерні для процесу соціалізації як українських студентів, так і іноземних, хоча стосовно іноземних студентів вони мають певні особливості. Соціокультурний компонент відображає специфіку освітньо-культурного середовища саме для іноземних студентів і впливає на організацію інших компонентів означеного середовища й особливості соціалізації у ВНЗ іноземних студентів, оскільки освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу покликане допомогти іноземному студенту ввійти в нове суспільство, опанувати численні соціальні норми, традиції, цінності, успішно існувати в соціокультурному середовищі майбутньої професійної діяльності.

Отже, на основі аналізу особливостей освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу щодо соціалізації в ньому іноземних студентів можна дійти висновку, що: для іноземних студентів освітнє середовище вищого навчального закладу має трансформуватися в освітньо-культурне середовище, що складається із таких структурних компонентів: організаційно-технологічного, навчально-професійного, соціально-виховного, соціокультурного; оскільки період перебування іноземних студентів у вищому навчальному закладі збігається з періодом становлення особистості молодої людини, активного формування моральних та професійних якостей, важливого значення набуває їх соціалізація, пов'язана з особливостями освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу, в якому здійснюється професійна підготовка іноземних громадян; перетворення освітнього середовища на освітньо-культурне стає організаційно-педагогічною умовою, яка забезпечить успішну соціалізацію іноземних студентів та їхній професійно-особистісний розвиток; запропонована структура освітньо-культурного середовища допомагає іноземним студентам долучитися до різних аспектів культури країни, в якій вони навчаються, а також адаптуватися до навчальної діяльності та соціально-побутового життя, інтегруватися у середовище навчання, що сприятиме підвищенню ефективності процесу їхньої соціалізації; важливим напрямом створення освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу

з урахуванням особливостей підготовки іноземних студентів, у якому розкриваються значні можливості для професійного становлення особистості іноземного громадянина та процесу його соціалізації, є забезпечення соціально-педагогічного супроводу цього процесу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу. Подальшого дослідження потребує питання розвитку особистості іноземного студента в процесі соціалізації в умовах освітньо-культурного середовища вищого навчального закладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довгополова Я. В. Формування толерантних відносин студентів у полікультурному середовищі вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Я. В. Довгополова. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. — 206 с.
2. Козырев В. А. Теоретические основы развития гуманитарной образовательной среды педагогического университета : автореф. дис. ... д-ра пед. наук 13.00.01 — общая педагогика / В. А. Козырев. — Санкт-Петербург : Российский гос. пед. ун-т имени А. И. Герцена, 1999. — 24 с.
3. Кравец Ю. Л. Социальная адаптация иностранных студентов в образовательной среде / Ю. Л. Кравец // Психопедагогика в правоохранительных органах. — 2010. — № 3 (42). — С. 31–35.
4. Кречетников К. Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе : монография / К. Г. Кречетников. — М. : Госкоорцентр, 2002. — 296 с.
5. Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. — М. : Народное образование, 2000. — 272 с.
6. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / авт.-сост. Л. В. Мардахаев. — М. : Издат. центр «Академия», 2002. — 368 с.
7. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Звереві. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 336 с.
8. Соціолого-педагогічний словник / уклад. : С. У. Гончаренко, В. В. Радул, М. М. Дубінка ; за ред. В. В. Радула. — К. : «ЕксОб», 2004. — 304 с.
9. Стрельцова В. Ю. Соціальна адаптація студентів інституту культури і мистецтв до умов відкритого культурно-освітнього середовища : дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / В. Ю. Стрельцова. — Луганськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2009. — 201 с.
10. Ху Жунсі. Педагогічні умови адаптації китайських студентів до культурно-освітнього середовища вищих навчальних закладів України : дис. ... канд. пед. наук 13.00.05 — соціальна педагогіка / Жунсі Ху. — Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. — 230 с.
11. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець XIX — початок XXI ст.) : монографія в 2 т. Т. 2 / В. М. Шейко. — Х. : Основа, 2001. — 400 с.
12. Ясвин В. А. Образовательная среда : от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. — М. : Смысл, 2001. — 365 с.

Надійшла до редколегії 10.03.2014 р.